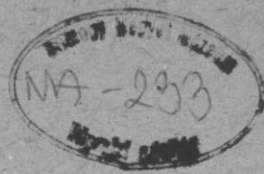

NA-233

Sárospatai Múzeum
Néprajzi Adattár

Szűrt: Király Ernő

Szűrt ideje: 1958

Tartalom: Betegnyáron

(Petro' faustrol)

1 lap

Földrajzi Múzeum, Sárospatak

Adattár; XVII

Iratgyűjtő

**MSZ 5617
PAPIRIPARI VÁLLALAT**

KISKUNHALASI GYÁRA

Leitársas

Ábrázolás az egyéni 18. 25h- es kérele arol.

Patkó Jancsirol
Betyárnyomon

— Látja, mint az a kis erdő, olyanba szorították be őket német zsandárok Liszó mellett, és meg is fogták az egész bandát. Öregapámat tizenhét évre Olaszországba vitték katonának. De egy hónap múlva már itthon volt... — mondja, és a cserzett arcra nevetés szalad.

Patkó Jancsi volt ez, a híres betyár, az elbeszélő pedig unokája, Tóth Mihály László-pusztáról, Segesd mellett. Középtermetű férfiú, aki öregapjának nemcsak az igazi nevét — mert a Patkó csak fölvetett név volt —, hanem szép vonású arcát is örökölte. Igaz viszont, hogy a bajusza csak öccse lehetne az egykori híres bandavezér hegyesre pödrött díszének. A legnagyobb különbség pedig az, hogy a vármegye ezer forint vérdíjat tűzött Patkó fejére, az unoka pedig most augusztus 20-án kapta meg a »Népművészet mestere« kitüntetést. Mivelhogy faragásai erre érdemesítették.

Az öregapjáról beszélgetünk, Patkó Jancsiról, akinek a neve még ma is él az öregek elbeszéléseiben, s főként téli estéken emlegetik, hogy »no, a Patkó aztán jól kibabrált a báróval«. Az unoka azonban csöndes szerénységgel emlegeti:

— Édesapám — isten nyugosztalja szegényt — talán csak két évvel halála előtt árulta el, hogy »fiam, hát megmondom neked, ki volt öregapád. A te öregapád betyár volt. A Patkó Jancsi!« Addig nem beszélt róla, nem akarta, hogy gyerekei hányódjanak emiatt. Mert ő se igen szokta emlegetni származását. Talán szégyellte, hogy bélyeges ember. Pedig gyerekkorában segítették a betyárok. Mert egyszer — mesélte — nagyon megverte a gazdája. 13—14 éves juhászgyerek lehetett akkor. Hát jön ám ki a lábodi rezulából két szűrös atyafi. A szűr alatt puska. Apám fele tartanak.

— Mi a neved, fiam?

— Tóth Mihály.

Erre összenéznek, és azt mondja az egyik:

— Te, a Jancsi fia ez!

S azzal mennek csak egyenest a gazdához.

— Ide figyeljen, ha még egyszer hozzányúl ehhez a gyerekekhez, egy darab csontot sem hagyunk magában épségben.

Azután meg Boszniában ismerték meg apámat. Azt mondja neki egy ember:

— Te, öcsém, tisztára olyan vagy, mint Patkó Jancsi. Nem annak a fia vagy? — Apám elismerte. No, akkor aztán egész éjjel mulattak még a tisztak is. Ez az ember aztán sok mindent mesélt öregapámról, mivelhogy a barátja volt.

Ki lehetett? Nem tudja már az unoka, hogy vajon Gelencsér József, Csucsi István, Bergán Jancsi vagy Mester Józsi volt-e, aki a nagy hegyek közé menekült a dunántúli lankákról, amikor a gazdától, a Jancsitól örökre búcsúzni kellett. Ki is emlékezne pontosan órájuk már, amikor az embernek annyi más gondot adott az élet? S Tóth Mihály leginkább már csak a kifaragásra érdemesítette a betyárságot, amikor a birkalegelőn egy-két bő gatyás, puskás legényt jelentetett meg a kampós végű boton. Faragott. De azért, ahol csak lehetett, érdeklődött az öregapja után. Persze úgy, hogy ne igen tudják, ő kicsoda.

— Egyszer, kukoricafosztáskor, elkezd ám mesélni Patkó Jancsiról egy öregasszony. Hogy ő lánykorában táncolt vele a kóci csárdában, amelyik itt volt Segesd közelében, az erdőben. Sokan mentek akkor Segesdre búcsúra. A csárdából nagy mulatozás hallatszott ki. Zenéltek, táncoltak. Egyszer odamegy hozzá egy szép legény, s táncolni hívja. Igen jól táncolt, azt mondta az öregasszony. A végén meg csak így szól a legény:

— Kislányom, mond meg édesapádnak, hogy Patkó Jancsival táncoltál.

— És mit hallott, milyen ember volt, erős, magas? — kérdezem.

— Nem magas, olyan középtermetű, de erős ember volt. Amikor Dél-Tirolban voltak, történt vele egy érdekes eset. Szolgált ott egy nagy szál, erős német a csapatban. És ha valakit meg akartak büntetni, csak a német mellé osztották be. Mert az mindenkit megvert. Egyszer öregapámat is odatették mellé. Hát a német elkezd pizskálni. Öregapám meg csak szölongatja, csöndesíti. De az meg letépte a dragonyát. No, erre öregapám úgy szemközt törölte, hogy hanyatt esett. Folyt a vére nagyon. Kérdi ám a főhadnagy, hogy mi történt. Azt hiszi, megmondta? Azt mondta, hogy a ló rúgta meg. De attól fogva kerülte is öregapámat, és azt mondogatta mindenfélre: »Ez a kis magyar mást se tud, csak verekedni!« — és élneveti magát szélesen, mintha csak most is látná a széles vállú Patkót verekedni, vagy legényesen felemelt fejjel dalolni, magasra tartott fokossal valamelyik csárda alacsony gerendáját kocogtatva a nóta ütemére, hogy azt mondja:

»Kötőfékem huszonhárom,
 Tele lopom a gyű nyáron;
 A bírótól hatot lopok,
 Mer a kutya becsukatott.«

— Szegény, Pogányszentpéterben van az ótemetőben — mondja a mára visszatérőben. Az első sír az övé, oda temette öreganyám nagy titokban. Mert nem igaz, hogy öngyilkos lett, mint ahogyan irták róla. Ugy történt, hogy már sok volt a rovásán, és erősen keresték. A horvát hajdúk meg egyszer észrevették, és beszorították az erdőbe a bandát. Azok egy darabig csak tartották magukat a fák mögött, míg csak el nem fogyott a sörét. Azután hátba lötték öregapámat. A többiek megszaladtak, őt meg hazavitték, és titokban ápolták, de hiába, meghalt. Öreganyám fejjel temette el, a pogányszentpéteri bírónak meg azt mondták, hogy pokolvarban halt meg.

Illendően sóhajt is egyet, megtiszteli az őst az unoka, aki a természet hasonlatosságán kívül már nem sokat őriz a híres Patkó Jancsi hagyatékából. Legföljebb csak a szarvast, mely az ivócsanak oldalán magányosan néz a holdas éjszakába, meg azt a tengernyi virágot, melyek az erdők, mezők szabad virágos kertjében termettek betyárok, pásztorok gyönyörködtesére, és amelyeket kifaragni legalább olyan gyönyörűségnek tart, mint öregapja megcsapni egy-egy kisebb falka disznót a horvát bárók kondájából. A faragásban, a hosszú kürtön vagy a kisebb tárgyakon él leginkább előtte az a világ, amelyben igen sokszor felhangzott a csárdában a nóta:

»En vagyok az a leveles,
 Akit pandur, zsandár keres«

amelyet hallva azt mondták az emberek: »Itt mulat a Patkó Jancsi!«